

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

ИЗДАЈЕ

А. БЕЛИЋ

УРЕЂУЈУ:

А. БЕЛИЋ, СТ. М. КУЉБАКИН, СТ. ИВШИЋ и ФР. РАМОВШ

КЊИГА XII

ДРЖАВНА ШТАМПARIЈА
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
БЕОГРАД, 1933

2. Други је случај са придевом *образао*, образла који се налази само у Рјеч. ЈАк. у значењу „виђен, угледан“ (VIII 453 а). Међутим тај придев гласи *образли* (несклоњиви облик). Први облик је чисто кабинетска творевина уредника Акад. рјечника који је под утицајем забележеног облика *најобразлија* кривом морфолошком декомпозицијом начинио фиктиван позитив „образао“. Јасно је међутим да је реч *образли*, која се такође употребљава у Босни, постала на тај начин што је познати турски наставак *ли* додат српској основи *образ*. Исп. на пр. *злашћали* код Вука (Рјечник³ 219 а) и др.

П. Ђорђевић

6. Неколико народних песама из Јужне Србије.

Тодора и Турчин

Научила се кадњ¹⁾ Тодора
 Вечер па вечер на вода да иде,
 На вода да иде по месечина,
 По месечина, по ладовина.
 У средње село трдица Турци,
 Троица Турци, три накодјници²⁾.
 Едњ замина, ништа нè рече,
 Други замина, веља³⁾ не гледа,
 Трећи замина и он погледна,
 И он погледна, и он подума: ⁴⁾
 — „Море, Тодоро, кадњо убаво,
 Да ми напдиш врџнато коња,
 Врџнато коња из ведро вода,
 А загарчето из легенчето,
 А сайчето⁵⁾ низ беле руке,
 А сокдлчето низ шифер уста“.
 Измавила се кадњ Тодора,
 Па си говори кадњ Тодора:
 — „Не смејем, аго, тако ми Бџга,

Ке ме измамиш, да ме потурчиш“.
 — „Некем, Тодоро, тако ми Бога!
 „Ако те измамим:
 „Што коња јаам, коњ да ми пукне,
 „Што земља газим, да ме притисне,
 „Што пушка нџсим, да ме утепа,
 „Што нџжи носим, да ме исечат!“
 Измавила се кадњ Тодора,
 Напојила му врџнато коња,
 Напојила га низ ведро вода,
 И сайчето низ беле руке,
 А сокдлчето низ шефер уста,
 А загарчето низ легенчето.
 Измавил гу је, потурчил гу је.
 Што земља газил, земља га притиснала,
 Што коња јаал, коњ му пукнал,
 Што пушка носил, утепала га,
 Што нџжи носил, исекле са га.

1) тур. *kadin* госпођа, госпођица.

2) *накодјник* коњаник.

3) арап. *ve la* не, ни, нити, нити не.

4) *подумаши* проговорити, рећи, поразговарати.

5) арап. *sa'i*, тур. народ. *saji* пешак хаброноша, књигоноша, улак. Овде *саиче* дем. од *saji*, али више у значењу: сеиз, служитељ.

Стана и беџар на врелу

Пошла Стана на гериз, на вода,
 Пошла вода да нацрпе;
 Да напдји беџар кдња.
 Нè сме Стана воду да нацрпе.
 Па је збдри беџар:
 — Стано, ти воду нацрпи.
 — Нè смем, беџар, ти ке ме задèваш.
 — Некем, Стано, тако ми таткова дјуша.
 Седнавали воду да нацрпи,
 Па гу вати за дèсната рука.

Бројанице

Еленице, плетенице,
 Домуза, ддкатира,
 Чафчин, Мартин,
 Дуптин, Чагорен.

Коледарска песма

Дамба, дамба, дивина,
 Ја'на кдња Пауна,
 Та отиде Грцин.
 Пашата го кдлеа,
 Сина му го бèсеа.
 Дè мдре, пу̀сто Нèвено.
 Дèка да се кријеме?
 Сам бок сèдеаше,
 Бèла книга пишеше,
 С дрлово пèрце.

Женидба царева сина

Цар ми има једно мушко дèте,
 Цар ми сака дèте да га жени.
 Дèте нèће цару да се жени.
 Па отиде садризаново дèте:
 — Да ли има изан, цару, да се жењу?
 — Има, има, мдје царско дèте,
 Ако ти прà(в)и кўла дèветкàта,
 Јè(д)на кўла двадесет одаје.
 Туј ми ддјде царското дèте,
 Па ми вика нèговому татку:
 — Дà ли чујеш, моји стари татко?
 Да ми прàтиш свàкому краљу абер,
 Да ми прàтив од кèрке слике:

Кдју мџму ке бегѣндишу,
 Тају мџму ке ўжњу.
 Туј ми сагради кулу девет ката,
 Му нарѣди двадесет одаја.
 Туј поређује у сваку одају по једна мџма.
 Ту с' уздше са садрозондово дете рўку за рўку:
 — Ајд к' идѣмо : кдју мџму ке бегѣндишу.
 Отворује прва одаја : Ова мџма н-е-за мѣне.
 Отворује друга одаја : Ова мџма н-е-за мѣне.
 Отворује трећа одаја : Ова мџма н-е-за мѣне.
 Отворује четврта одаја : Ова мџма н-е-за мѣне.
 Отворује пета одаја :
 — Чија, татко, ова добра мџма ?
 — Ова мџма, синко, нѣ ти давам
 Њўма дагу ўзмеш.
 Ш њдјно татко брго кавгалија.
 Ни њн ми царсто поклѣнува,
 Ни ја му царсто поклѣнувам.
 Ми смо ѣмале брго кавгу ш њѣга.
 Сал се њно подсмѣњује.
 — Да ли чўјеш ? Нѣ ти давам њўма да г' ўзмеш :
 Она ми је млџго гџлема :
 Окол њдјна кула двадесет Арапа.
 У њдјна сџба двадесет измеђарке.
 Њўма слњце, синко, не видело.
 Њўма мўва, синко, не пѣкнала,
 Њўма, синко, вѣтар не ћучеало.
 Кад к' иде у врўћа бања,
 Окол њўма двадесет измеђарке.
 Туј се лўдо подсмѣнало.
 Ту с' уздше рўку за рўку
 Ш њѣгов вѣран дрўгар.
 Ту уздше пѣре шо му чини.
 Изгавара садрозеново дѣте:
 — Да ли чўјеш, мој дрўгар ?
 Туј ми ѣдав прѣко вањско полје,
 Ту седнаше мџрбу да одмџрив.
 Садрасѣново дѣте дрѣмка нѣ га ваћа.
 Туј дџдџоше бог ме три тикети,
 Три златни врапчета.
 Прво врапче прогавара :
 — О завали две дѣтѣти лўди,
 Кўде мџжев мџре да ми прѣјѣдеу ?
 Дрўго врапче прогавара :
 — Оѣв ласно да прѣјѣдев.
 Трећо врапче изгавара :
 — Оѣв ласно њни да прѣјѣдев :
 Нѣка трѣснев жѣлезну рўчицу,

Ке искочи једно добро кдиче.
 Ђе њим да ги пренесе.
 Ту ми прђдоше дубоко мдре,
 Па седњују под једна латка.
 Садразеново дете дрѐмка не го ваѓа.
 Царското дете се успало.
 Па туј идев три тикети.
 Прво врапче прогавара:
 — О завали две детети луди.
 Друго врапче прогавара:
 — Куда мджев мому царску да не узнев.
 Треѓо врапче прогавара:
 — Лсно за њим ке бидне:
 Нака напраив златну бандуру,
 Сама да игра, сама да пђје.
 Нака тури у широко пђје.
 Ђе она да прати да дђде у њђјну собу.
 Царското дете нека улѐгне,
 Садриазеново дете сеир нека гледа.
 Туј ми игра една бандура у њђјну собу.
 Царското дете у њума. Она не знаје.
 Вечеру је донѐли њђјне измеѓарке.
 Повечѐрала, па се успала.
 Ту је искђчило из бандуру,
 Па је извечерало. Извадило из дѐсан прстен њѐгов.
 И па њђјн прстен на њѐгову рuku
 И улѐгло у бандуру.
 Па се она мисли: шђ је дво?
 Ђој нѐ се напраило до сѓга.
 Па гу дрѐмка уватила,
 Па ђпет искђчило. Ђоно премењује, и она га за рuku уватила:
 — Шђ је двој мене чђдо да се прђји?
 Кад сам на нђге настанала,
 Мђмче нѐ сам видеала.
 Ја сам се мдре, мамо, много помучило.
 — Ако си арч поарчило и ја ђѓу да те уѓжу.
 Па улѐгни у златну бандуру,
 Иди у широко пђје (Тури се ти у златну бандуру. Иди у широко пђје).
 — Ја не мош' д'искочу. Тики ке се прђмењу у циганско рђо.
 Тој ми се прђменил у циганско рђо.
 Улезе у бању да се бања.
 Туј затвори њђјне измеѓарке.
 Она м' искочи. Туј ми прђде дубоко мдре.
 Туј ми пискав њђјне измеѓарке.
 Поцркаше у вруѓу бању.
 Натрчаше двадесет Арђа:
 — Камо ви гу царска мђма?
 Она отиди царско дете да ми узне.

Ту натрчаше двадесет Арѣпа,
 Нѣума да ми отну.
 Попадѡше у дубѡко мѡре.
 Сваѡдбу ми чини за недељу да^бна.
 Веќе дѡјде, пѡрод ми пѡроди
 Једно мѣшко дѣте.
 На дружину свѣтно не падна.
 — Оѣе да ти гу ѣзне садриаѣаново дѣте.
 Туј га виѡкну на слѣтак рѣчак.
 Нѣѣга ми закла. Па на сѣна му ѣде :
 — Ако закѡљеш твѡје мѣшко дѣте,
 Оѣе дрѣгар да ти ожѣви.
 Ни га дрѣмка обѡдрује,
 Памет ке погѣби за њѣгов дрѣгар.
 Па ми закла њѣгово дѣте,
 Пѡсле му ѡживел дрѣгар.

Ко највише жали

Узвикна Стѡјан, пѡдвикна
 Од висѡката плѣнина,
 Из таја шѣма зѣлена :
 — Жѣљај ме, мамо, жѣљај ме,
 Дѡдека да ме прѣжаљеш.
 Жѣљај ме мајко жѣљај ме
 Зѣрам ме Тѣрци ванале,
 Ке да мене исгѣбију.
 — Жѣљам те, синко, жѣљам те.
 Глѣмѣтата, сѣнко, ке гу пѡсада,
 Јутру ѣу вѣчер да вадим.
 Кѣд ке ми, сѣнко, лѣс пушти,
 Тѣд ке те прѣжалим.
 Па виѡкнал Стѡјан, узвикнал
 Од висѡкана плѣнина,
 Из таја шѣма зѣлена :

— Жѣљај ме, сѣстро, жѣљај ме,
 Зѣра ме Тѣрци ванале,
 Ке да ме мѣне гѣбију.
 Па ѡна гѡвор ѡдговори :
 — Жѣљам те, брѣте, Стѡјане,
 Дѡдека к'ѣда ѣ башча,
 Да скинем цвѣке свѣкакво,
 Да го заденем на ѡбраз.
 Тѣд ке те прѣжаљу.
 Па виѡкна Стојан, узвикна
 Од висѡка плѣнина,
 Из таја шѣма зѣлена :
 — Жѣљај ме, лѣубо, жѣљај ме,
 До дѣка да ме прѣжаљеш.
 — Жѣљам те, стѡпане, жѣљам те,
 До дѣка најдем дрѣгога.

То исто мало друкчије

Тѣја ѣма три јунака.
 Први јунак прогѣвара :
 — Има мене кѡј да жѣли.
 Ке ме жали (Жѣли ке ме) стара мајка.
 Де, момо, де, Де, душо, де.
 Мајка жѣли^о до довека, хајде де...
 Дрѣги јунак прогѣвара : „
 Нѣмој мене, Шѣр планино, „
 Има мѣне кѡј да жѣли. „

Жѣлике ме мила сѣстра, хајде де...
 Сѣстра жѣли, дан година. „
 Трѣки јунак прогѣвара : „
 — Нѣмој мене, Шѣр
 планино, „
 Има мѣне кѡј да жѣли, „
 Кѣ ме жале вѣрна лѣуба. „
 Лѣуба жѣли дан до плѣдне,
 хајде де...

Наджњева се момче и девојче

Искочила Мара на широка врата.
 Оздол иде, Маро, троица бећари.
 Један пројде, мори Маро, ништа не говдри.
 Други пројде, мори Маро, љуто се задѐва.
 Трећи пројде, мори Маро, облогу ми даде,
 Облогу ми даде стадо небројено:
 — Ајде, мори Маро, жетву да жњејемо,
 Жетву да жњејемо на голѐма њива,
 На голѐма њива тај бѐла пченица.
 — Ако те наджњејем, стадо ке ти зѐмам,
 Ако ме наджњејеш, љуба ке ти биднем.
 Жњеѐла Мара, оре, триста и три снопѐ.
 Жњеѐло момче двеста и два снопѐ.
 Отишло ми, мори, мѐмче,
 Мајке му казало:
 — Мамо мила, Мара ме наджњеѐла.
 — Ако, сѐнко, ако. Ја по тебе ишло,
 Ја по тебе ишло, руковѐде брало,
 Руковѐде брало, снопје надвишило.
 Ако, сѐнко, је снопље надвишило,
 Јѐпе љуба ке ти бидне.

Мара и жетвари

Сѐбрала Мара све ѐргати,
 Да је жњејѐла бѐлу чѐницу.
 Ручак ји гѐтви бѐло сѐрење.
 Жетву је жњејѐу, песму је пѐјеу.
 Ручак ји гѐтви пржена кѐкошка.

Узми ме Велико

— Ој бре Велико, џан Велико,
 Јајде, бре Вѐло, зѐмај ме,
 Тешко ке биде, бре кузу, за тебе.
 — Ёј љиди, мѐмче, бре ти љавол,
 Че зашто се надаш ти за мене!
 — А слушај, слушај, џан бре Велико,
 Мори ке ме мучаш, мори што ме ствараш,
 Зашто си кѐно ја циганче.
 — Умрем, бре душко, нећу тебе.
 — Море ке ме створаш лоша зѐverka,
 Лоша тике јѐребица.
 Море ке отидем тамо дѐле,
 Тамо доле, рамно пѐље.
 С моје ке паднем бел ченица,
 Море ке исклукам бел ченица.

Море ке створам, Велико, зѝѝан.
 Дѝ ѝиди, Вело, срце моје,
 Пукна ми душа за тебе.
 Ке ме створиш лоша зверка,
 Лоша зверка сив соколе.
 Ке одлетнам тамо доле ју чаршију,
 Ке застану на дућани,
 Тујке јуз беглери.
 Море ке ме нѝсив десна рука,
 Ке ме ранив сал сас месо;
 Ке јанев јатларите,
 Ја пред себе загарите,
 Ке д'искочим равно поље,
 Равно поље по ченица;
 Ту ке пуштав загарите,
 Туј ке пуштив сив соколе.
 — Тој што мислиш, неће бива,
 Што се ствараш, не ти чини.
 — Море ке се створам још полоша:
 Јод земљица ке ти скршим кобилица,
 Ке т' извађу цигерица,
 Море, ке ти кљукам кобилица.

То исто мало друкчије

Ор Велико, ѝан Велико,
 Ја се надам тебе да зѝмам.
 — Не се надај, младо момче, мене
 да земаш,
 — Ке се створам лоша травка,
 Лѝша травка, бел бѝсиљак.
 Ке саградим кѝл на коло
 Кол на кѝло у башчицу,
 Кѝ ме садив девѝчиња.
 Ор Велико, ѝан Велико,

Ке се створам још пѝлошо,
 Још пѝлошо криво јаре.
 Ке да скршим дѝсну нѝгу.
 Ке ме оставит дѝма да сеђу,
 Ке ме зѝмав невестите,
 Невестите у скѝтача,
 Ке ме изнесеу у башчиче.
 Туј ке најдам бел бѝсиљак,
 Сас моји сѝтни зуби ке т'испасам,
 С крѝву нѝгу оћем да т' извађу,

Пѝкам, Вело, ја за тебе.

Кад се млада девојка уда

Јѝдадо се пѝтнајес годѝне,
 Јѝзо мѝмче двѝнајес годѝне.
 Чим се дадо, јѝдовица стадо.
 Оѝма ми се дворе појѝраше,
 Из башчице цвеке пѝкѝнаше,
 Јѝд бунара воду пѝцрпаше,
 У проздра ѝама полупаше.
 Ој кадијо, тѝрски јѝвендијо,
 Крѝво сеѝдиш, прѝво да ми сѝдиш

.

Како је девојка преварила момка

Момче иде јод бѐрбера,
 А девојче иде јод бањата.
 Момче рече: добро вѐче.
 А девојче: дојди вѐче,
 Дојди вѐчер, пред вѐчера,
 Море дори мије нѐсмо вѐчерале,

Мори дори нѐсмо мије подпале.
 Мџма момче измамила:
 Цврсто затвор затворила,
 До две сламке јаржанове,
 До две сламке, моме,
 До две китке босилкове.

Јовка Кумановка

Мџри Јџвке, кумановке,
 Клади, Јџвке, силан огањ:
 Ја да гџрам, ти да глџдаш.
 Претрџпај ме на два трџпа,
 Па трџри ме на два џгња...

Мара Марушанче

Пџтскочи, пџдрипни, Мџро, Марушанче!
 Дџвађај, дџвађај крџшња сос грџзе,
 Обата, дџдвата, да го изџдемо. —
 Мајке ти, тџтко ти, солџмџнкете.
 Пџдрипни, пџтскочи, Мџро, Мрушанче!
 Дџвати, дџвати бела погџчица,
 Обата, дџдвата да гу изџдемо —
 Мајке ти, тџтку ти сол кџрчките.

Пџдрипни, пџтскочи, Мџро, Марушанче!
 Дџвати, дџвати пџчена кџкошка,
 Обата, дџдвата да гу изџдемо. —
 Мајке ти, тџтку ти, сџде кошчџците.

Милка девојка

Зџленика од Мџлкина пџнџера.
 Три динара, три су три,
 Тџжна Мџлка, нѐ се кри.
 Јџдна кџза пџрџаста,
 Мџја Милка девојка.
 Три динара, три су три...
 Јџдна крџва пџдојка,
 Мџја Милка девојка.
 Три динара, три су три...

Мџлка пасе гџшчица,
 Бџстра река Ситница.
 Три динара, три су три...
 Мџлка једе сџмиче.
 Свако јџтро по два три.
 Три динара, три су три...
 Нѐсам, мајке, жими ти,
 Свако јџтро пџ два три.
 Три динара, три су три...

Мајка Јану наљутила

Јану мајка искџрила.
 Јана ми се наљутила,
 Те побџгнала тџмо дџле,

Тџмо дџле у бџшчата,
 Те набрала до две кџтки,
 До две кџтки босџљкове.

Одлазак у печалбу

Ор невесто, калѣшо,
Изведи коња дорѣја,
Наместо беле телкије
Сакам д' идем далеко,

Далеко у Србију,
У Србију, Бѣлграда.
Отуда брзо не идем:
Три године тамо ке седим.

Песма о Кара-Ђорђу

Ђорђија, Кара Ђорђија,
Ој ђиди Карађорђија!
Од тебе донехе Турца,
Тебе ти дшла три Турца.
Калѣша овна сакава,
Пет ока лута ракија.
Сестра ти слуга да буде,
Жена ти мезе да дава,
Мајка ти стражу да чини,
Ђорђија море, Карађорђија.

Искочи горе сред сѣло,
Сдбраси селски сѣљани
И селските кметови
(Ем тија селски кметови)
Ем тија црни попови.
Карађорђија им говори:
— Да чујете, море сѣљани,
Ем вије, селски кметови:
Ем вија црни попови:
У мене дошла три Турца,
Калѣша овна сакова

Ђорђију драго не падна.

И остало се редом понавља. Није знао завршетак.

Кад дођу комите

Пролет кумита да дођу,
Башчалук да ти днешу,
Царството да ти предадем,
Булите да ти заробим,
Царството да ти предадем,
Од пашалари главите да ти преземам.
Пролет кумита да ти дођу,
Лук башча да ти днесам,
Царството да ти преземам,
Од пашалари шалари.

Бане лудо дете

Ја што беше бано лудо дете!
Он ми спраља коња дебелого,

Ем пред коња два црна загара,
Ке да иде бано лов да ми лови.

Ој Доце девојче

Ој Доце, Доце, девојче!
Сѣјало Доце две лева цвѣке.

У току свога двадесетогодишњег службовања у разним крајевима некадашње Старе Србије и Македоније за време турске управе, ја сам сакупио био велику множину језичког материјала,

од кога сам само један незнатан део употребио и објавио. Највећи део тога материјала и сад лежи код мене неупотребљен, који, бог зна, да ли ћу икад dospети да обрадим и објавим.

У жељи да будем од помоћи будућим испитивачима језика Јужне Србије, ја сам овде саопштио од поменутог свог сакупљеног језичког материјала неколико народних песама, забележених у времену од 1908—1915 год. По нека од ових песама које се овде први пут објављују и сама по себи лепа је, те заслужује објављивање, већина пак, до душе, нема никакве естетичке вредности, многе су само незнатан почетак без свршетка, али за то као језички материјал оне су све одреда изврсне, јер су записане онако како су ми их људи и жене из народа казивали без икаква намештања и дотеривања. Сваки глас, свака реч, сваки језички израз и фраза у њима записана је верно, онако како су их људи из народа изговарали или како сам их ја бележио слушајући кад су их они на глас певали.

Песму *Тодора и Турчин* записао сам 16-VIII-1915 год. на сабору у манастиру св. Јоакима Осоговског од неке Анђе из села Станци, општина Дурачка Река, срез кривопаланачки. — Песму *Сћана и бећар на врелу* записао сам у селу Побужју од Деда Јанковића. — *Коледарска песма и Бројанице* су из Велеса. — Песме: *Женидба царева сина, Ко највише жали*, прву и другу, *Надјњева се момче и девојче, Мара и жешћвари, Ор Велико, џан Велико, Јовка Кумановка, Мара Марушанче, Мајка Јану наљушила, Кад дођу комише, Кад се млада девојка уда* записао сам у пролеће 1908 год. у Скопској Црној Гори, у селу Бањану, од Лазе Крагујевића, Ђорђа Мијалча и Петре Царчеве, рођене Левајкове, доведене из Мирковца. — Остале песме записао сам тада у селу Кучевисту.

Акценат (˘) не обележава никакву тоничку вредност него само експираторну.

Гл. Елезовић